



Mg. iur., Dr. sc. comp. **Marats Golovkins**
Jurists ZAB "Ellex Kļaviņš"

Tiesību institūtu piemērošana kryptoaktīviem

Ievads

Ažiotāža saistībā ar kriptovalūtām, jo īpaši pēc to dramatiskās vērtības krišanās 2018. gada beigās, šobrīd ir noplākusi. Tai pašā laikā populārākās kriptovalūtas, tādas kā *Bitcoin* un *Ethereum*, demonstrē dzīvotspēju, neraugoties uz Covid-19 izraisīto ekonomisko recesiju, to tirgus vērtībai pat pieaugot, salīdzinot ar pirmspandēmijas tendencēm 2019. gadā.¹ Nav izpildījušās skeptiķu prognozes, ka šādu aktīvu vērtība agri vai vēl var kristies līdz nullei, jo tiem neesot iekšējās vērtības (*intrinsic value*).² Kā tas ir atzīts ekonomikas teorijā, iekšējās vērtības nav arī mūsdienās emitētajai naudai, kuras apriti nodrošina to emitējošā valsts institūcija.³

Valstis, protams, negarantē to neemitētu kriptovalūtu apriti. Attiecīgi nav noslēgusies diskusija par kriptovalūtu "iekšējās vērtības" esamību vai neesamību. Naudai kā resursam ir raksturīgas vairākas tehniskas pazīmes, tādas kā precīza resursa daudzuma noteikšanas iespējamība (*quantifiability*), resursa ierobežotība (*scarcity*), viena daudzuma resursa vienību savstarpēja aizvietojamība (*fungibility*), dalāmība līdz pat vismazākajai vienībai (*divisibility*), pastāvība laikā (*durability*) un pārvedamība (*transferability*).⁴ Ir iespējams konstatēt, ka tehnoloģiski korekti realizētas kriptovalūtas, tādas kā *Bitcoin*, šīm pazīmēm atbilst.⁵

Vēsturiski, lai funkcionālajām pazīmēm atbilstošu resursu sāktu izmantot kā naudu, dažkārt nav bijis nepieciešams nekas cits kā tikai resursa estētiskā pievilcība to lietotāju acīs un griba to izmantot kā norēķinu līdzekli.⁶ Ir jādomā, ka liberāli domājošām personām kriptovalūtu estētiskā pievilcība izriet no publiskām blokkēdēm raksturīgās decentralizācijas iespējamības, globālā mērogā nodrošinot attiecīgās kriptovalūtas emisiju, pārvaldīšanu un lietošanu, kas lielākā vai mazākā mērā paliek visu attiecīgās kriptovalūtas lietotāju ziņā, un izslēdzot starptautisku organizāciju, valstu institūciju un to pārraudzībā esošo maksājumu iestāžu un kredītiestāžu primāras iesaistes nepieciešamību kriptovalūtas emisijā, uzskaitē un pārskaitījumu nodrošināšanā. Veicot norēķinus ar kriptovalūtu, nepastāv sevišķa persona vai institūcija, kas uzskaitītu katra lietotāja īpašumā esošo kriptovalūtas daudzumu un nodrošinātu tās pārskaitījumus. Tā vietā kriptovalūtas uzskaiti un pārskaitījumus blokkēdes protokolā stingri noteiktā veidā nodrošina paši kriptovalūtas lietotāji, kas izvēlējušies uzstādīt savos datoros attiecīgo programmatūru, lai iesaistītos kriptovalūtas lietotāju vienādranga tīklā interneta vidē.⁷

Ievērojot minēto, ir jādomā, ka kriptovalūtas ir ieņēmušas lai arī pagaidām marginālu, tomēr paliekošu lomu un nekur nepazudis arī turpmāk, neatkarīgi no to tirgus vērtību nākotnes svārstībām. Līdz ar to nav arī zudusi diskusijas nepieciešamība par kriptovalūtām piemērojamo tiesisko ietvaru, kāds pastāv un kāds būtu nepieciešams, lai nodrošinātu noteiktību privātpersonu savstarpējās tiesiskajās attiecībās, kā arī to attiecībās ar valsti. Tāpēc, tā kā fundamentālais jautājums par kriptovalūtu iekšējo vērtību ir jāatstāj filozofu un ekonomistu ziņā, autors tālāk pievērsīsies kryptoaktīviem piemērojamam tiesiskajam ietvaram.

1 Top 100 Cryptocurrencies by Market Capitalization. Pieejams: <https://coinmarketcap.com> [aplūkots 31.08.2020.].

2 Skat., piemēram: Luther W.J. Is Bitcoin Intrinsically Worthless? The Journal of Private Enterprise, vol. 33 (1), 2018, 31.–45. lpp.; FCA provides clarity on current cryptoassets regulation, Financial Conduct Authority, 2019. Pieejams: <https://www.fca.org.uk/news/press-releases/fca-provides-clarity-current-cryptoassets-regulation>

3 Mankiw G. Principles of Economics. Fifth Edition. South-Western Cengage Learning, 2011, 644. lpp.

4 Berg A. The Identity, Fungibility, and Anonymity of Money. Economic Papers, vol. 39, no. 2, 2020, 104.–117. lpp.

5 The five properties of Currency (not Money...). Eleven Thirty PM, 2013. Pieejams: <https://eleventhirtypm.wordpress.com/2013/11/10/the-five-properties-of-currency-not-money>

6 Goldberg D. Famous Myths of "Fiat Money". Journal of Money, Credit and Banking, vol. 37, no. 5, 10.2005., 957.–967. lpp.

7 Nakamoto S. Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System, 2008. Pieejams: <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>

Kriptoalūtu un citu kriptoaktīvu definīcijas un klasifikācija

Literatūrā ir piedāvāta šāda kriptoalūtas definīcija: "Kriptoalūta ir prece ar noteiktu vērtību, kura vienlaikus ir arī maiņas līdzeklis, kas ar kriptogrāfijas metodēm šifrētā veidā pastāv blokķēdē datorsistēmu atmiņās."⁸ Ir jāpiezīmē, ka jēdziens "prece" ir jāinterpretē plaši, ar to saprotot jebkuru blokķēdē emitētu aktīvu, kas atbilst pārējām šajā definīcijā norādītajām pazīmēm.

Papildus tam šajā rakstā tiks izmantots arī jēdziens "kriptoaktīvs", ar to saprotot gan kriptoalūtu, gan arī jebkuru citu ar sadalītās virsgrāmatas tehnoloģiju, tostarp blokķēdē,⁹ emitētu aktīvu, kas nav izveidots ar pamatmērķi būt par maiņas vai norēķinu līdzekli. Pie tādiem aktīviem var pieskaitīt, piemēram, blokķēdes vidē emitētas uzņēmējdarbību kapitāldaļas vai citus blokķēdes vidē emitētus finanšu instrumentus.¹⁰

Robeža starp kriptoalūtām un citiem kriptoaktīviem ir mazāk izteikta nekā klasisko aktīvu gadījumā, jo blokķēdes tehnoloģija būtiski atvieglo norēķinu veikšanu ar jebkuru kriptoaktīvu, ja attiecīgās blokķēdes izstrādātāji nav paredzējuši sevišķus ierobežojumus norēķiniem ar šo kriptoaktīvu.

Tai pašā laikā ir jāuzsver, ka robeža starp kriptoalūtām un citiem kriptoaktīviem ir mazāk izteikta nekā klasisko aktīvu gadījumā, jo blokķēdes tehnoloģija būtiski atvieglo norēķinu veikšanu ar jebkuru kriptoaktīvu, ja attiecīgās blokķēdes izstrādātāji nav paredzējuši sevišķus ierobežojumus norēķiniem ar šo kriptoaktīvu.

Neatkarīgi no iepriekš minētā, kriptoaktīvus tomēr ir pieņemts klasificēt atkarībā no to funkcionālā mērķa, izšķirot norēķinu kriptoaktīvus jeb kriptoalūtas (*currency tokens, payment tokens*), pakalpojumu kriptoaktīvus (*utility tokens*) un investīciju kriptoaktīvus (*investment*

tokens, asset tokens), kā arī jauktos modeļus.¹¹ Ir jāņem vērā, ka attiecīgi izstrādātā blokķēdē ir iespējams modelēt praktiski jebkuru līdz šim pastāvējušu nemateriālu aktīvu, tostarp finanšu instrumentus, elektronisko naudu, citus norēķinu līdzekļus, prasījuma tiesības un pakalpojumu sniedzēju piešķirtās priekšrocības.

Definīcijas normatīvajos aktos un tehnoloģiskās neitralitātes princips

Jēdzieni "kriptoaktīvs" un "kriptoalūta" Latvijas normatīvajos aktos nav definēti. Jēdzienu "kriptoalūta" izmanto tikai vienā ārējā normatīvajā aktā, ko izdevusi Finanšu un kapitāla tirgus komisija (turpmāk – FKTK).¹² Tā vietā normatīvajos aktos figurē jēdziens "virtuālā valūta", kas definēts Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas likuma¹³ 1. panta 2.² punktā. Nacionālās definīcijas pamatā ir virtuālās valūtas definīcija, kas atrodama Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2015/849 3. panta 18. apakšpunktā:¹⁴ "Virtuālās valūtas" ir vērtības digitāls atspoguļojums, ko neizsniedz vai negarantē centrālā banka vai valsts iestāde, kas nav obligāti piesaistītas likumīgi izveidotai valūtai un kurām nav valūtas vai naudas juridiskā statusa, bet ko fiziskas vai juridiskas personas pieņem kā maiņas līdzekli un ko var pārskaitīt, glabāt un tirgot elektroniskā veidā." Definīcija un ar to saistītais regulējums direktīvā un nacionālajā likumā ir noteikts ar mērķi novērst noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju, izmantojot kriptoalūtas.

Definīcijā nav iekļauta atsauce uz tādu fundamentālu kriptoaktīvu pazīmi kā to emisija decentralizētā vidē, piemēram, blokķēdē vai, vispārīgāk, ar sadalītās virsgrāmatas tehnoloģiju, izmantojot kriptogrāfijas līdzekļus.¹⁵ Ir jādomā, ka šādu ceļu likumdevējs ir izvēlējis, ievērojot tehnoloģiskās neitralitātes principu – normatīvajos aktos vajadzētu abstrahēties no konkrētām tehnoloģijām tiktal,

11 Report with advice for the European Commission on crypto-assets. European Banking Authority, 2019, 6.-7. lpp. Pieejams: <https://eba.europa.eu/documents/10180/2545547/EBA+Report+on+crypto+assets.pdf>; Initial Coin Offerings and Crypto-Assets. European Securities and Markets Authority, 2019, 8. lpp. Pieejams: https://www.esma.europa.eu/sites/default/files/library/esma50-157-1391_crypto_advice.pdf

12 Finanšu un kapitāla tirgus komisijas 2020. gada 4. augusta noteikumi Nr. 119 "Finanšu līgumu par starpību un bināro iespēju līgumu reklamēšanas, izplatīšanas un pārdošanas privātajiem klientiem ierobežojumu normatīvie noteikumi". Latvijas Vēstnesis, 13.08.2020., Nr. 155. Pieejami: <https://likumi.lv/ta/id/316632>

13 Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas likums. Latvijas Vēstnesis, 30.07.2008., Nr. 116. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/178987>

14 Konsolidēts teksts: Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2015/849 (2015. gada 20. maijs) par to, lai nepieļautu finanšu sistēmas izmantošanu nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanai vai teroristu finansēšanai, un ar ko groza Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (ES) Nr. 684/2012 un atceļ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2005/60/EK un Komisijas Direktīvu 2006/70/EK (2018. gada 9. jūlija redakcijā). Pieejama: <http://data.europa.eu/eli/dir/2015/849/2018-07-09>

15 Janums J. Blokķēdes krimināltiesiskās aizsardzības aspekti. Latvijas Universitātes 77. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. LU Akadēmiskais apgāds, 2019, 118.-124. lpp.

8 Janums J. Jaunas kriptoalūtas emisija un tās kolektīvās finansēšanas krimināltiesiskie aspekti. Latvijas Universitātes 76. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums, LU Akadēmiskais apgāds, 2018, 280.-286. lpp.

9 Distributed Ledger Technology: beyond block chain. Government Office for Science, 2016. Pieejams: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/492972/gs-16-1-distributed-ledger-technology.pdf

10 Skaidrojums par virtuālo aktīvu un ICO izmantošanas iespējām un piemērojamo regulējumu. Finanšu un kapitāla tirgus komisija, 2019. Pieejams: https://www.fktk.lv/wp-content/uploads/2019/05/ICO_skaidrojums_23012019.pdf

ciktāl tas vienlaikus nodrošina ilgtspējību un pietiekamu tiesisko noteiktību.¹⁶

Tomēr jau iepriekš literatūrā ir izteikta hipotēze, ka veids, kādā virtuālo valūtu definīcijā ir izmantots tehnoloģiskās neitralitātes princips, nav pats veiksmīgākais, jo likumdevējs faktiski saglabā "status quo, kad jēdziena "kriptoalūta" tiesiskās nenoteiktības dēļ kriptoalūtas un tās aprites tiesiskā aizsardzība ir neskaidra".¹⁷ Likumdevējs nav uzskatījis par nepieciešamu atzīt, ka tādai fundamentālai paradigmai kā decentralizētas tehnoloģijas izmantošana būtu nepieciešams speciāls regulējums.

Pirmkārt, minētā definīcija aptver ievērojami plašāku tiesisko telpu nekā tikai kriptoaktīvus. Atbilstoši definīcijai pie virtuālajām valūtām var pieskaitīt pat aviokompāniju emitētās biežo ceļotāju lidojumu jūdzes,¹⁸ ja vien aviokompānija tās uzskaita elektroniski un pieļauj šo jūdžu pārskaitīšanu no viena aviokompānijas klienta citam, neatkarīgi no tā, vai biežo ceļotāju jūdzes ir emitētas blokķēdē vai nē. Tā kā pastāvošais virtuālo valūtu regulējums ir tapis tieši kā reakcija uz kriptoaktīvu popularitātes strauju pieaugumu, ir iespējams jautāt, vai bija jāpakļauj papildu regulējumam tādi risinājumi, kas nav saistīti ar sadalītās virsrāmātas tehnoloģiju un bez redzamām problēmām ir pastāvējuši arī pirms šīs tehnoloģijas parādīšanās.

Blokķēdē ir iespējams modelēt praktiski jebkuru līdz šim pastāvējušu nemateriālu aktīvu, tostarp finanšu instrumentus, elektronisko naudu, citus norēķinu līdzekļus, prasījuma tiesības un pakalpojumu sniedzēju piešķirtās priekšrocības.

Otrkārt, minētā definīcija nav saskaņota ar tāda normatīvā regulējuma nepieciešamību, ar kuru ņemtu vērā kriptoaktīvu specifiku un nodrošinātu tiesisko noteiktību to emisijai, lietošanai un pakalpojumu sniegšanai atbilstoši kriptoaktīva funkcionālajam mērķim. Ievērojot kriptoaktīvu potenciālo dažādību un iespēju ar tiem modelēt praktiski jebkuru līdz šim pastāvējušu nemateriālu aktīvu, to emisiju, izmantošanu un pakalpojumu sniegšanu būtu nepieciešams regulēt tajā tiesību institūtā, kas ir

piemērojams ar attiecīgo kriptoaktīvu modelētajam nemateriālajam aktīvam.

Nepretendējot uz izsmeļošu problemātikas raksturojumu, autors pieskarsies vien dažām tiesiskajām problēmām, ar ko potenciāli var saskarties atsevišķu kriptoaktīvu emitenti, lietotāji un pakalpojumu sniedzēji, nepastāvot šādam speciālajam regulējumam attiecīgā tiesību institūta ietvaros.

Finanšu instrumenti

Kā investīciju kriptoaktīvus var emitēt arī dažādas finanšu rakstura tiesības, tostarp parāda vērtspapīrus un tiesības piedalīties emitējošā uzņēmuma peļņas sadalē. It sevišķi kontekstā ar šādu kriptoaktīvu sākotnējiem publiskajiem piedāvājumiem (*initial coin offerings, ICO*),¹⁹ Eiropas Savienības regulējošās iestādes aizpagājušajā un pagājušajā gadā apsvēra jautājumu, vai šādas kriptoalūtas atbilst finanšu instrumenta definīcijai un vai tām attiecīgi ir piemērojamas no MIFID II direktīvas²⁰ izrietošās prasības, kas attiecas uz finanšu instrumentiem, to emisiju un publisko piedāvājumu.²¹ Arī FKTK sniedza skaidrojumu, ka finanšu instrumenta būtībai atbilstoša kriptoaktīva emitentam ir saistošas Finanšu instrumentu tirgus likumā²² (turpmāk – FITL) noteiktās prasības.²³ Ir jāpiezīmē, ka par neatļautu finanšu instrumentu izlaišanu ir paredzēta kriminālatbildība.²⁴

Lai arī ir zināms, ka uz investīciju kriptoaktīviem, kas modelē finanšu instrumentus, attiecas finanšu instrumentiem piemērojamais normatīvais regulējums, ne vienmēr ir skaidrs, kā piemērot pastāvošās prasības, lai finanšu instrumentu emisija blokķēdē nekļūtu praktiski nerealizējama, pārēmīgi aprūtinoša vai pēc būtības bezjēdzīga tā iemesla dēļ, ka attiecīgās tiesību normas ir izstrādātas, neparedzot decentralizētu risinājumu iespējamību.

FKTK skaidrojumā ir sniegtas atbildes uz atsevišķiem jautājumiem, kas attiecas uz finanšu instrumentu emisiju blokķēdes vidē. No skaidrojuma izriet, ka šādu finanšu instrumentu publiskā piedāvājuma organizēšana ir jākvalificē kā ieguldījumu pakalpojumu sniegšana, ko atbilstoši FITL 101. pantam var veikt tikai licencētas

19 Cebaks E. Sākotnējais virtuālās valūtas piedāvājums: pašreizējā situācija un perspektīvas. Jurista Vārds, 20.11.2018., Nr. 47 (1053), 18.–21. lpp.

20 Konsolidēts teksts: Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2014/65/ES (2014. gada 15. maijs) par finanšu instrumentu tirgiem un ar ko groza Direktīvu 2002/92/ES un Direktīvu 2011/61/ES (pārstrādāta versija) (2020. gada 26. marta redakcijā). Pieejams: <http://data.europa.eu/eli/dir/2014/65/2020-03-26>

21 Report with advice for the European Commission on crypto-assets. European Banking Authority, 2019, 6.–7. lpp.; Initial Coin Offerings and Crypto-Assets. European Securities and Markets Authority, 2019, 8. lpp.

22 Finanšu instrumentu tirgus likums. Latvijas Vēstnesis, 11.12.2003., Nr. 175. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/81995>

23 Skaidrojums par virtuālo aktīvu un ICO izmantošanas iespējām un piemērojamo regulējumu. Finanšu un kapitāla tirgus komisija, 2019.

24 Krimināllikums, 194. pants. Latvijas Vēstnesis, 08.07.1998., Nr. 199/200. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/88966>

16 Hoofnagle C. Should Regulation Be "Technology Neutral"? 2018. Pieejams: <https://hoofnagle.berkeley.edu/2018/02/02/should-regulation-be-technology-neutral>

17 Janums J. Jaunas kriptoalūtas emisija un tās kolektīvās finansēšanas krimināltiesiskie aspekti. Latvijas Universitātes 76. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums, LU Akadēmiskais apgāds, 2018, 280.–286. lpp.; Janums J. Vai tehnoloģiskā neitralitāte maz ir iespējama? Jurista Vārds, 12.03.2019., Nr. 10 (1067), 32. lpp.

18 Virtual currency schemes. European Central Bank, 2012. Pieejams: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/virtualcurrencyschemes201210en.pdf>

uzņēmējsabiedrības – ieguldījumu brokeru sabiedrības un kredītiestādes. Tas, protams, vēl nepadara finanšu instrumentu emisiju blokķēdes vidē par praktiski nerealizējamu.

Tomēr pastāv arī jautājums, piemēram, vai, finanšu instrumentu uzskaitē un norēķini blokķēdes vidē, izmantojot finanšu instrumentus, būtu jāuzskata par ieguldījumu pakalpojumu sniegšanu – darbību, ko var veikt tikai licencēti pakalpojumu sniedzēji, tādi kā ieguldījumu brokeru sabiedrības un kredītiestādes.

Sniedzot atbildi par virtuālo aktīvu uzskaiti, FKTK norāda, ka publiskā piedāvājuma organizētāja izveidota sistēma, kura ir kā virtuālo aktīvu sākotnējais reģistrs un kura tikai atspoguļo investoriem piederošā aktīva daudzumu (jādomā, šeit FKTK atsaucas arī uz sadalītās virsgrāmatas, tostarp blokķēdes, tehnoloģiju), nebūtu jāuzskata par finanšu instrumentu turēšanu un šādas sistēmas uzturēšanai nav jāpiesaista licencēts pakalpojumu sniedzējs, proti, ieguldījumu brokeru sabiedrība vai kredītiestāde. Šāda FKTK atbilde atbilst FITL 1. panta pirmās daļas 68. punktā norādītajai finanšu instrumentu turēšanas definīcijai, ievērojot tajā noteikto izņēmumu attiecībā uz sākotnējiem reģistriem.

Likumdevējs nav uzskatījis par nepieciešamu atzīt, ka tādai fundamentālai paradigmai kā decentralizētas tehnoloģijas izmantošana būtu nepieciešams speciāls regulējums.

Kas attiecas uz finanšu instrumentus modelējošo kriptotaktīvu pārvedumiem, ir jāpiezīmē, ka šāda darbība atbilst FITL 1. panta pirmās daļas 56. punktā norādītajam pakalpojumam "rikojumu izpilde klientu vārdā", ko definē kā darbību, kuru veic, lai noslēgtu līgumu par vienu vai vairāku finanšu instrumentu pirkšanu vai pārdošanu klientu vārdā.

Publisku blokķēžu gadījumā noteiktam blokķēdes lietotājam iesniedzot blokķēdē rikojumu veikt kriptotaktīvu pārvedumu citam blokķēdes lietotājam nolūkā to pārdot šim pēdējam, šo rikojumu pēc būtības izpilda visi blokķēdes lietotāji (to datoros ir uzstādīta attiecīga programma tūra blokķēdes uzturēšanai). Attiecīgi, burtiski piemērojot normatīvo regulējumu, vismaz formāli izriet, ka visi attiecīgie lietotāji ir iesaistījušies nelicencētā ieguldījumu pakalpojumu sniegšanā, jo nav saprātīgi sagaidīt, ka pilnīgi visi publiskās blokķēdes lietotāji būs ieguldījumu brokeru sabiedrības vai kredītiestādes. Ja minēto pārvedumu veikšanas funkcija ir jānodod atsevišķiem pakalpojumu sniedzējiem, lielā mērā zūd pašas blokķēdes jēga un sabrūk mērķis, kuram tā ir radīta – nodrošināt, ka attiecīgā kriptotaktīva pārvaldīšana un lietošana neatrodas

viena vai dažu spēlētāju rokās, bet kontroli saglabā visi attiecīgā kriptotaktīva īpašnieki.

Tādējādi, burtiski piemērojot pastāvošo normatīvo regulējumu, kas neparedz decentralizētas tehnoloģijas izmantošanas iespējamību, finanšu instrumentu emisija blokķēdē kļūst pēc būtības bezjēdzīga.

Pastāvošās tiesību normas formāli ir tehnoloģiski neitrālas, jo neizšķir, vai finanšu instrumentu emisijā tiks izmantotas klasiskās vai decentralizētās tehnoloģijas. Faktiski tehnoloģiskās neitralitātes princips tomēr nav ievērots, jo pastāvošās tiesību normas, tās piemērojot burtiski, padara decentralizētu tehnoloģiju, tādu kā publiskās blokķēdes, izmantošanu pēc būtības par bezjēdzīgu.

Ir pat iespējams diskutēt, vai šādos gadījumos ir pamats veikt teleoloģisko redukciju,²⁵ izslēdzot tādu normu piemērošanu, kas, neparedzot decentralizētas tehnoloģijas iespējamību finanšu instrumenta pārvaldīšanā un uzturēšanā, padara finanšu instrumentu emisiju blokķēdes vidē par praktiski nerealizējamu vai pēc būtības bezjēdzīgu.²⁶

Elektroniskā nauda

Elektroniskā nauda ir definēta Maksājumu pakalpojumu un elektroniskās naudas likuma²⁷ (turpmāk – MPENL) 1. panta 2.² un 36. punktā. Ir jāpiezīmē, ka elektroniskā nauda nav bezskaidrā nauda vai tās paveids, bet gan no skaidrās un bezskaidrās naudas atvasināts naudas līdzekļu veids un to definē kā elektroniskā ierīcē (viedkartē vai datora atmiņā) glabātu monetāro vērtību, kura a) pastāv prasījumu veidā pret emitentu, b) emitēta, saņemot naudu no elektroniskās naudas turētāja, lai veiktu maksājumus, un c) izmantojama kā maksāšanas līdzeklis un kuru pieņem fiziskā vai juridiskā persona, kas nav elektroniskās naudas emitents.

Kā jau norādīts literatūrā un tiesu praksē, kriptovalūta (proti, norēķinu kriptotaktīvs), tāda kā *Bitcoin*, vispārīgā gadījumā elektroniskās naudas definīcijai neatbilst,²⁸ jo tai nav iepriekš noteiktas monetārās vērtības (tās vērtība nav piesaistīta naudai) un tā nav emitēta, elektroniskās naudas emitentam saņemot naudu.

Tomēr blokķēdē ir emitētas arī tādas kriptovalūtas, kas pēc būtības atbilst visām elektroniskās naudas pazīmēm (*stablecoins*). Līdzīgi kā gadījumā ar investīciju kriptotaktīviem, kad ir jāpiemēro FITL, elektronisko naudu modelējošām kriptovalūtām ir jāpiemēro MPENL normas. Piemēram, *Ethereum* blokķēdē emitētā kriptovalūta *USD*

25 Neimanis J. Tiesību tālākveidošana. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006, 152.–163. lpp.

26 Šim nolūkam būtu jāizvērtē, vai attiecīgo tiesību normu vārdiskā izpausme (piemēram, prasība veikt finanšu instrumentu pārvedumus, izmantojot ieguldījumu brokeru sabiedrības vai kredītiestādes) aptver decentralizētos risinājumus, lai arī tās nav bijis šo tiesību normu mērķis.

27 Maksājumu pakalpojumu un elektroniskās naudas likums. Latvijas Vēstnesis, 17.03.2010., Nr. 43. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/206634>

28 Eiropas Savienības Tiesas 2015. gada 22. oktobra spriedums lietā Nr. C-264/14 Skatteverket v David Hedqvist, 12. pkt.; Kalniņa I. Elektroniskās naudas definīcija un veidi. Jurista Vārds, 26.09.2017., Nr. 40 (994), 13.–14. lpp.

Tether (USDT) faktiski atbilst visām elektroniskās naudas legāļdefinīcijas pazīmēm, jo, pretim saņemot ASV dolārus, to emitē Britu Virdžīnās reģistrētā kompānija *Tether International Limited*, kas saviem klientiem sniedz līgumisku naudas atmaksas garantiju pret emitēto kriptovalūtu.²⁹ Ir būtiski piezīmēt, ka uz raksta tapšanas brīdi *USDT* ir kriptovalūta ar vislielāko tirdzniecības apgrozījumu kriptovalūtu biržās, *Bitcoin* atstājot otrajā vietā.³⁰ Neskatoties uz to, regulatori ne Eiropas Savienības, ne arī nacionālajā līmenī nav snieguši nepārprotamu skaidrojumu, vai attiecībā uz šīs kriptovalūtas lietotājiem un pakalpojumu sniedzējiem ir piemērojams elektroniskās naudas regulējums, jo īpaši situācijā, kad kriptovalūtas emitents ir reģistrēts ārpus Eiropas Savienības jurisdikcijas. Jautājums nav tikai akadēmisks, jo pozitīvas atbildes gadījumā attiecīgās kriptovalūtas lietotājiem un pakalpojumu sniedzējiem pastāv noteiktas saistības pret valsti kā nodokļu, tā arī citās jomās. Piemēram, pozitīvas atbildes gadījumā, tā kā atbilstoši MPENL 1. panta 36. punktam elektroniskā nauda ir naudas paveids, kriptovalūtas pakalpojumu sniedzējiem, kas sniedz pakalpojumus *USDT* (attiecīgi ārvalsts valūtas) maiņai pret eiro, būtu jāsaņem Latvijas Bankas licence ārvalstu valūtas pirkšanai un pārdošanai likuma "Par Latvijas Banku"³¹ 11. pantā noteiktajā kārtībā.

Piezīmējams, ka pakalpojumu sniedzēju vidū pastāv interese emitēt elektronisko naudu blokķēdē Eiropas Savienības tiesiskajā telpā, tomēr šobrīd attiecīgie pakalpojumu sniedzēji izvēlas to darīt jurisdikcijās, kurās ir pieņemti kriptoaaktīviem piemērojams speciālais regulējums, tādās kā Lihtenšteina.³²

29 Terms of Service, Tether, 2020. Pieejams: <https://tether.to/legal> [aplūkots 31.08.2020.]; skat. arī: Bullmann D., Klemm J., Pinna A. In search for stability in crypto-assets: are stablecoins the solution? Occasional Paper Series, European Central Bank, 2019, 15.–16. un 39.–41. lpp. Pieejams: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpops/ecb.op230-d57946be3b.en.pdf>

30 Top 100 Cryptocurrencies by Market Capitalization.

31 Likums "Par Latvijas Banku". Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 04.06.1992., Nr. 22/23. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/65544>

32 Sztarsich A. Cryptix to issue the first blockchain-based e-money. Cryptix, 2019. Pieejams: <https://cryptix.ag/press/cryptix-to-issue-the-first-blockchain-based-electronic-money> [aplūkots 31.08.2020.].

Elektroniskās naudas iestādes Latvijā, kas vēlētos emitēt elektronisko naudu blokķēdē, tomēr varētu saskarties ar zināmām grūtībām. Līdzīgi kā finanšu instrumentu pārvedumu veikšana blokķēdes vidē, ko FITL izpratnē varētu kvalificēt kā rīkojumu izpildi klientu vārdā, tāpat arī elektroniskās naudas pārveduma nodrošināšanu no vienas personas citai decentralizētā vidē MPENL izpratnē varētu interpretēt kā licencējamu maksājumu pakalpojumu.³³

Iztulkojot tiesību normas burtiski, tā kā blokķēdē emitētas elektroniskās naudas pārvedumus starp lietotājiem nodrošina nevis tās emitents, bet gan paši lietotāji, izmantojot blokķēdi, tie visi, vismaz formāli, kļūst par nelicencētiem maksājumu pakalpojumu sniedzējiem. Tādējādi, ja vien neizmanto teleoloģiskās redukcijas tiesību tālākveidošanas metodi, burtiski iztulkojot pastāvošo normatīvo regulējumu, kas neparedz decentralizētas tehnoloģijas izmantošanas iespējamību, elektroniskās naudas emisija publiskā blokķēdē kļūst pēc būtības bezjēdzīga, jo netiek pieļauti blokķēdē emitētas elektroniskās naudas pārvedumi no viena lietotāja citam citādi, kā tikai ar licencēta maksājumu pakalpojumu sniedzēja starpniecību, tādējādi sabrūkot mērķim, kuram šī blokķēde ir radīta.

Secinājumi

1. Kriptoaaktīviem tiesību institūti ir piemērojami atkarībā no funkcionālā mērķa, atbilstoši kuram izmanto attiecīgo kriptoaaktīvu.

2. Ar šobrīd pastāvošo tiesisko regulējumu, kas piemērojams kriptoaaktīviem, netiek nodrošināta ilgtspējība un pietiekama tiesiskā noteiktība, un attiecīgi šāda regulējuma trūkumu nevar attaisnot ar tehnoloģiskās neitralitātes principu. ■

33 MPENL 1. panta 1. punkta c) apakšpunkts, 1. panta 36. punkts un 2. panta otrās daļas 2. punkts.